

Een goed binnenklimaat voor kinderopvang en onderwijs

Romy Schneider & Jelle Boonstra

Kennisdag 10 april 2025

➔ Voorstelronde

Jelle Boonstra
Expert Onderwijshuisvesting

Romy Schneider
Expert Huisvesting & Verduurzaming

Voorstelronde

- Wie zijn wij?
- Wie zijn jullie?
- Wat gaan we de komende 45 minuten doen?

Programma

- Wat is het binnenklimaat?
- Wat zijn de regels?
- Hoe kom je tot een goed binnenklimaat?
- Ondersteuningsmogelijkheden

➔ Wat is binnenklimaat?

Terwijl Mia net haar vest aangetrokken heeft, zet Anneke alle ramen wagenwijd open. 'Het is hier veel te benauwd', puft ze. De leidsters zijn het erover eens dat het vaak muf is in de groepsruimte. Maar over een comfortabele temperatuur verschillen ze het hele jaar door van mening. In de zomer heeft Anneke het al snel te warm en zou ze het liefst een airco willen aanzetten, terwijl Mia het dan eindelijk behaaglijk vindt in het lokaal.

Herkenbaar?

→ Waarom?

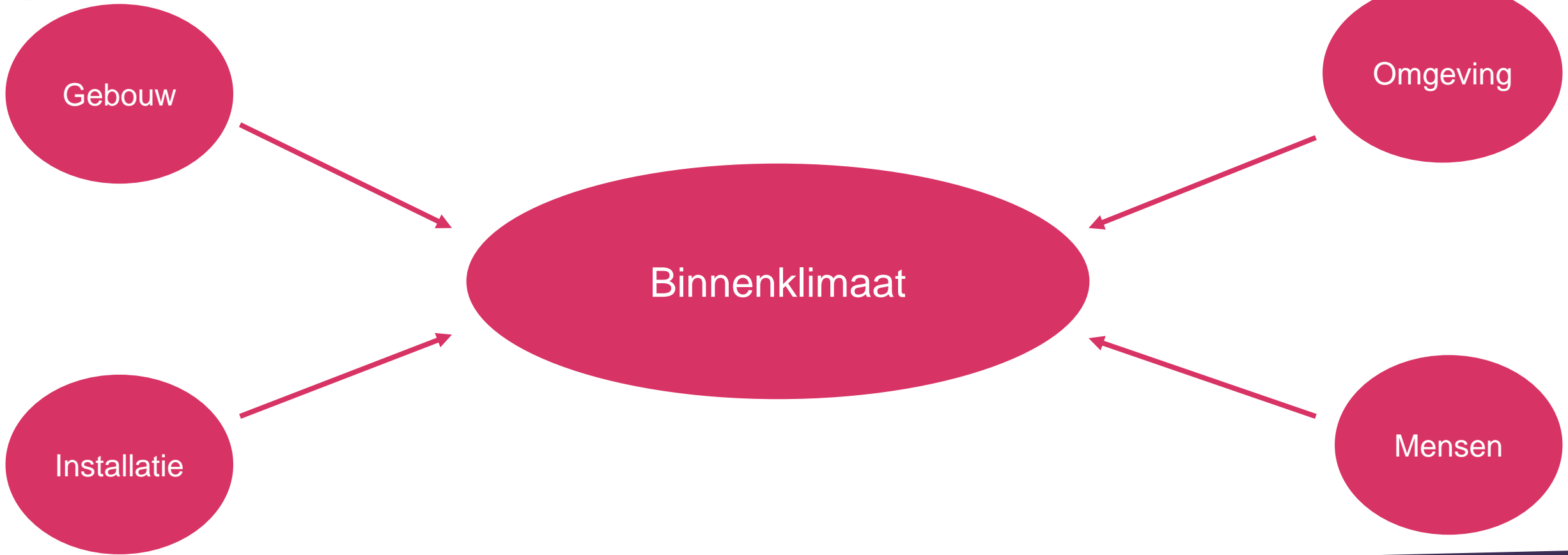
In een gezonde leefomgeving

- Voelen kinderen zich beter
- Kunnen medewerkers beter werken
- Kunnen schoolkinderen beter leren
- Is er een lager ziekteverzuim
- Zijn er minder klachten

➔ Wat is van invloed op binnenklimaat?

➔ Oorzaken van ongemak

- Warmte door zoninstraling
- Te goed geïsoleerde gebouwen
- Toevoer van warmte via de ventilatie
- Warmte die in de locatie blijft hangen: interne warmtelast en warmtestapeling
- Muf en bedompte ruimtes door te hoge CO₂ concentratie
- Tocht
- Te slecht geïsoleerde gebouwen

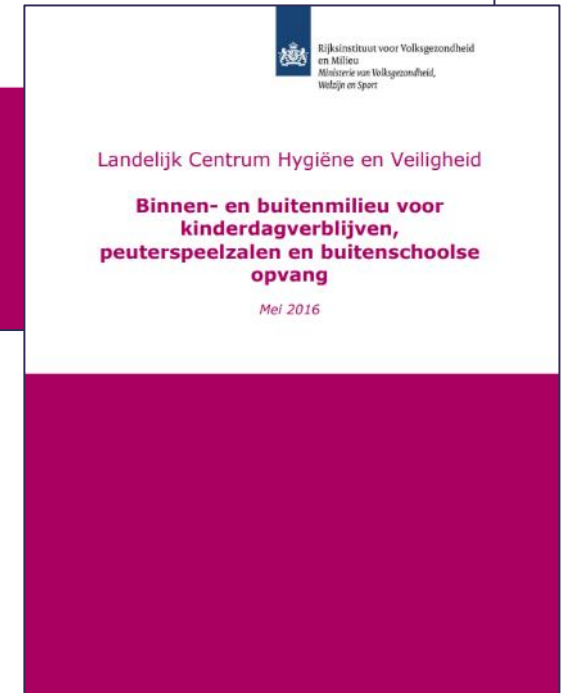
Meer oorzaken: [Kennisdokument Oorzaken en oplossingen voor \(te\) warme gebouwen](#)

Wet- en regelgeving

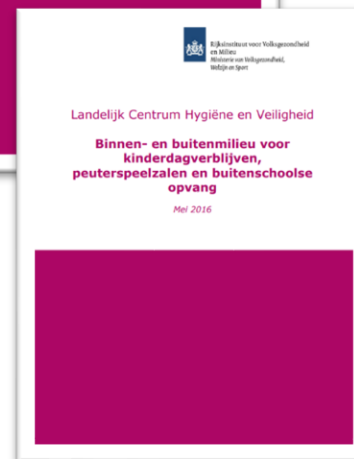

- **Bbl / bouwbesluit (PO/VO/KO)**
Zorgplicht art. 1a, lid 2 Woningwet
- **Arbowetgeving (=doelvoorschriften)**
- **Onderwijswetgeving/Wet IKK/Besluit Kwaliteit Kinderopvang**
Verplichting beleid te maken

➔ Richtlijnen

ARBOCATALOGUS

 Arbocatalogus PO
Veilig en gezond werken in het onderwijs

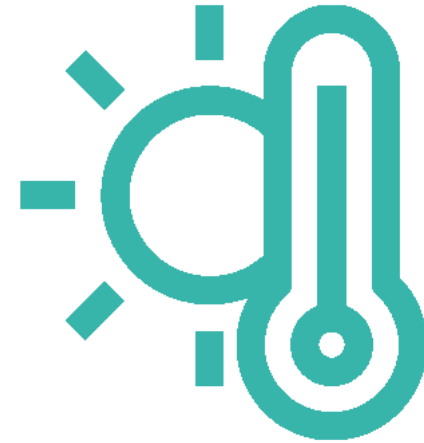

→ Zomertemperatuur

Wat is de maximaal toelaatbare temperatuur in de zomer in de groepsruimte?

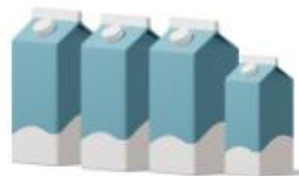
- A. 25 graden
- B. 26 graden
- C. 27 graden
- D. Maakt niet uit
- E. Hangt af van de buitentemperatuur

→ Ventilatie

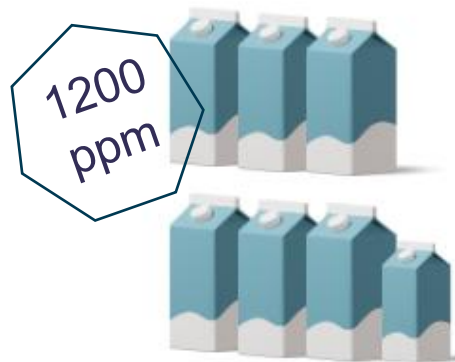
Hoeveel ventilatie is nodig?

3,44/l/s per persoon

min. bestand

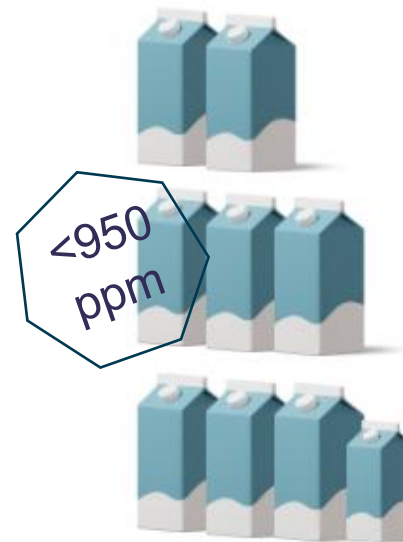

1200 ppm

6,5 l/s per persoon

KO-nieuw

<950 ppm

8,5 l/s per persoon

PO/VO-nieuw

➔ Onmisbare helpers op locatie

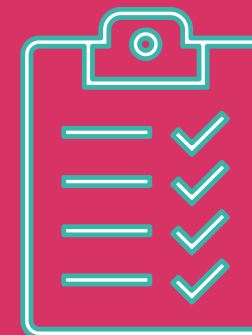
- CO₂ – meter
- Thermometer

Kinderopvang Hitteprotocol!!

Instructiekaart

➔ Expert op locatie

- Naar een duurzaam en gezond binnenklimaat | Ruimte-OK

Doel locatiebezoek

Geven van tips en praktische handvaten om te komen tot een verbetering van:

- Ventilatie
- Temperatuurbeheersing
- Energiebesparing

NAAR EEN DUURZAAM EN GEZOND BINNENKLIMAAT

Wil je gericht aan de slag met de verbetering van het binnenklimaat en stappen kunnen zetten met betrekking tot energiebesparing en duurzame...

19 maart 2025

VERNIEUWDE REKENTOOL GEEFT NU NOG BETER INZICHT IN ENERGIEVERBRUIK

Vernieuwde rekentool geeft nu nog beter inzicht in energieverbruik Direct inzicht in het energieverbruik van jouw gebouwen? Vanaf nu is de vernieuwde...

03 april 2025

Expert op locatie

- Aanmelden locaties (scholen en kinderopvang)
- Aanleveren basisinformatie gebouw (o.a. plattegrond, m2, bouwjaar)
- Invullen energieverbruik – (Rekentool o.b.v. Weii-indicator)
- Het locatiebezoek (intakegesprek en rondgang)
- Locatiespecifieke rapportage (inclusief maatregelenlijst)

Stappenplan

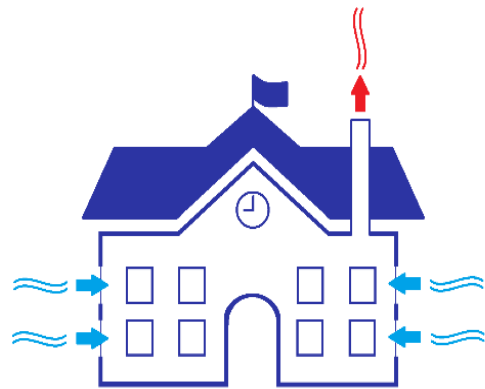
... naar een duurzaam en gezond binnenklimaat

- 1 • Bepaal welk type systeem de (opvang/onderwijs)ruimte heeft
- 2 • Stel vast of het systeem goed werkt
- 3 • Zorg voor juist gebruik van het systeem
- 4 • Optimaliseer de werking van het bestaande systeem
- 5 • Bereid uitbreiding of vernieuwing van het systeem voor
- 6 • Bekostiging (*eventueel subsidies*)
- 7 • Uitvoering van de maatregelen en kwaliteitsborging

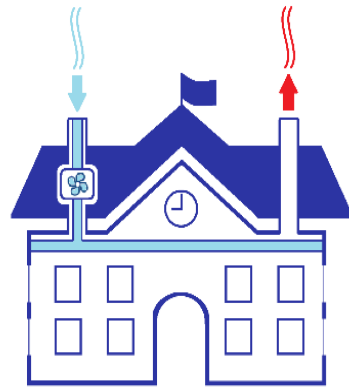
➔ 1. Bepaal het type systeem

Ventilatie

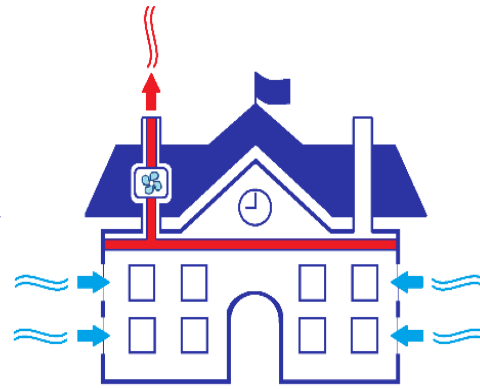
A

Natuurlijke
toe- en afvoer

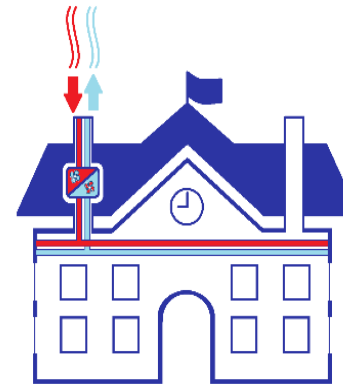
B

Mechanische toevoer
natuurlijke afvoer

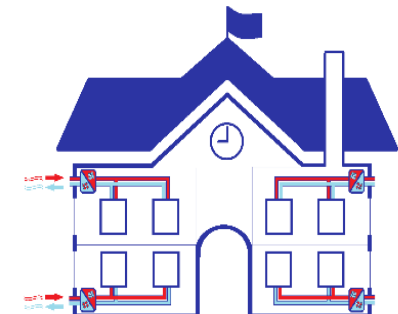
C

Natuurlijke toevoer
mechanische afvoer

D

Mechanische toevoer
mechanische afvoer
(centraal)

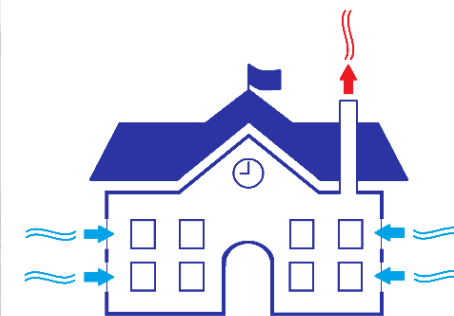
D

Mechanische toevoer
mechanische afvoer
(decentraal)

Ventilatie

(A natuurlijk)

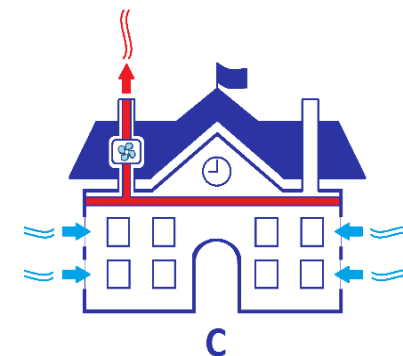

A
Natuurlijke
toe- en afvoer

Ventilatie

(C natuurlijke toevoer en mechanische afvoer)

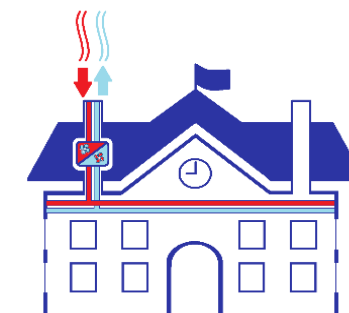

C
Natuurlijke toevoer
mechanische afvoer

Ventilatie

(D mechanische toe- en afvoer, centraal)

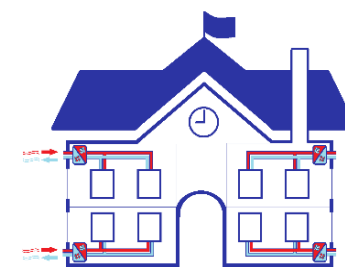
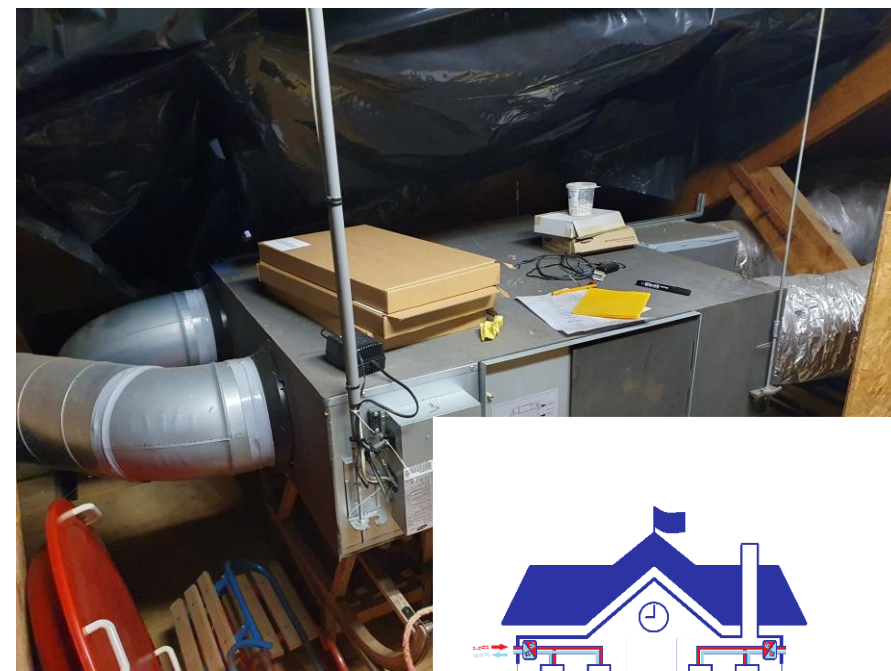
D

**Mechanische toevoer
mechanische afvoer
(centraal)**

Ventilatie

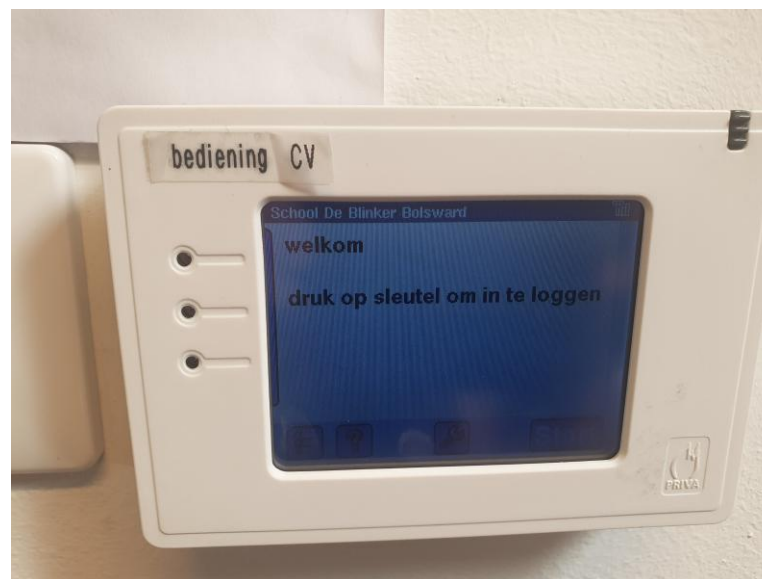
(D mechanische toe- en afvoer, decentraal)

D
Mechanische toevoer
mechanische afvoer
(decentraal)

→ **Temperatuur (verwarming)**

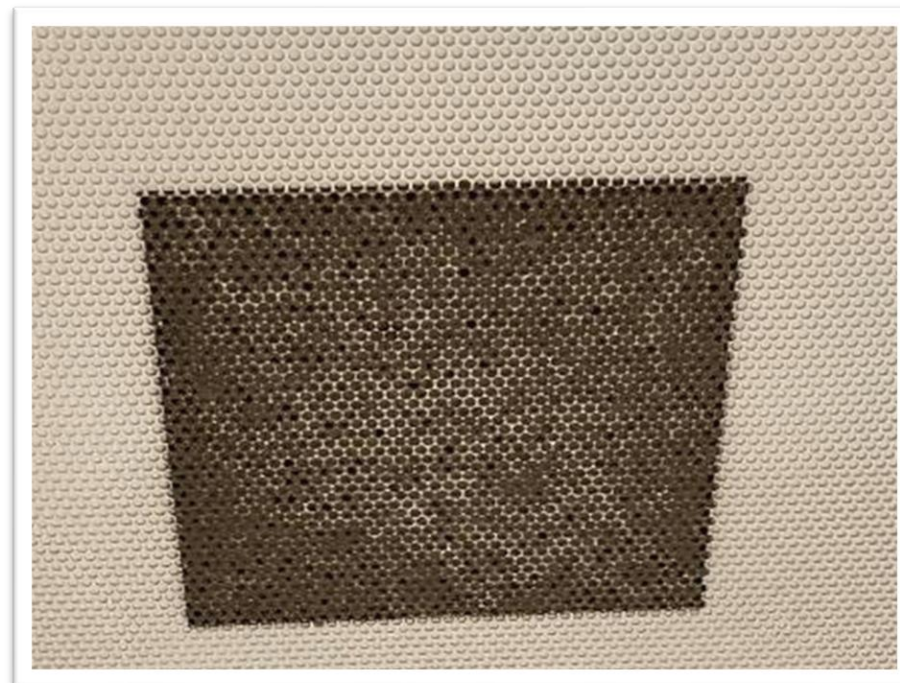
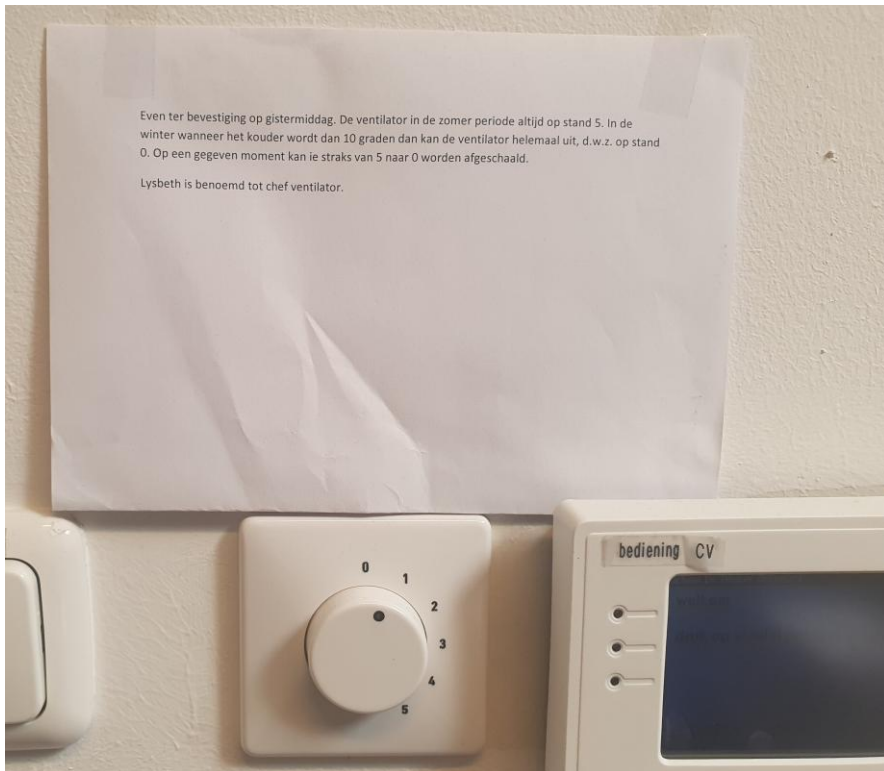
2. Werkt het systeem?

Natuurlijke ventilatie

➔ 2. Werkt het systeem? Type C

2. Werkt het systeem?

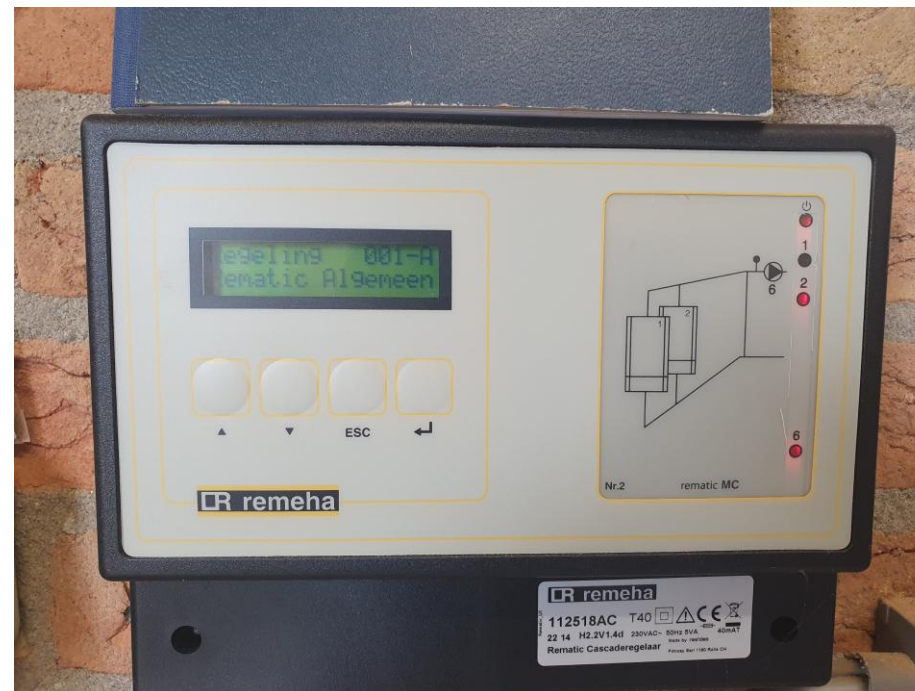
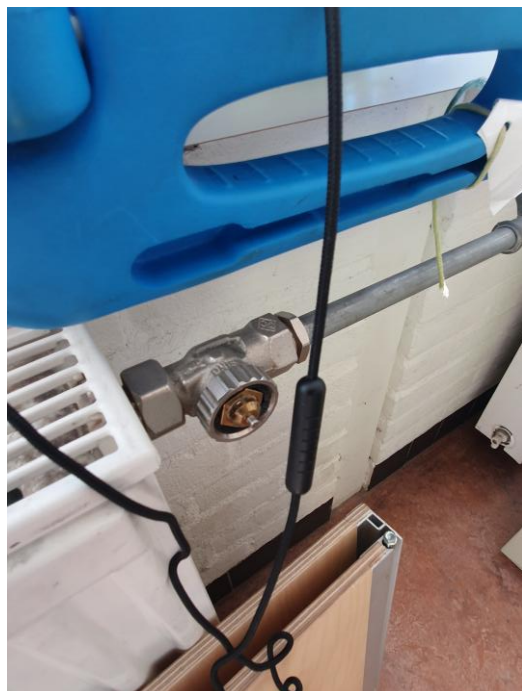
Type D

2. Werkt het systeem?

Temperatuur (Verwarming)

➔ 2. Werkt het systeem?

Temperatuur (ver)koeling

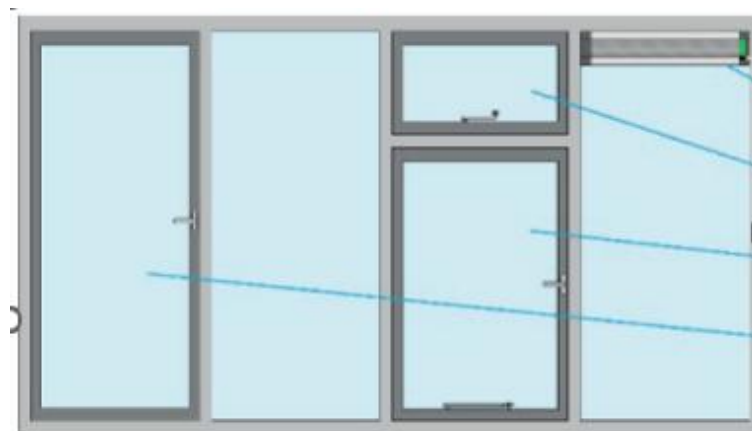

3. Wordt het juist gebruikt?

(Ventilatie: type A en C)

- CO₂-meter (per 1 juli 2025 verplicht voor scholen)
- Ventileer van boven naar beneden

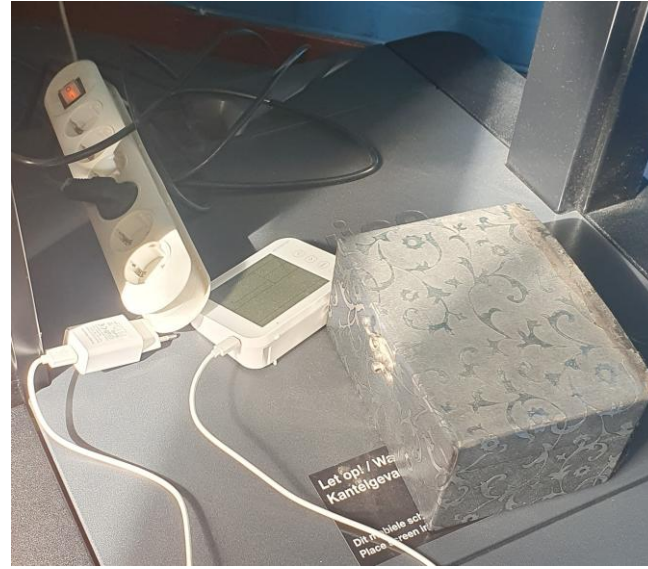
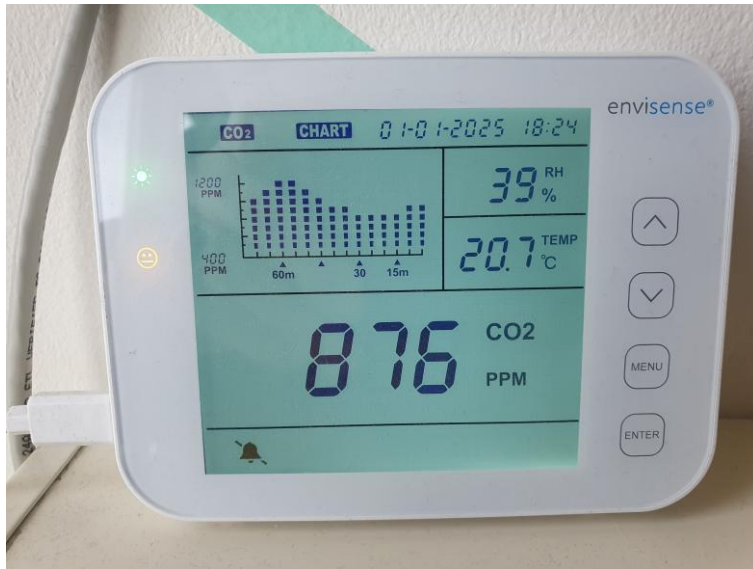
- **Ventilatieroosters** (ventileren)
- **Uitzetramen** (ventileren)
- **Draairamen** (aanvullend ventileren/luchten)
- **Draai-/kiepramen** (kiepstand = ventileren en draaistand = aanvullend ventileren of luchten)

3. Wordt het juist gebruikt?

(Ventilatie : type A en C)

- Gebruik CO₂-meter (instellingen en plaats)

3. Wordt het juist gebruikt?

(Verwarming)

LOGBOEK

[Redacted]

[Redacted] ingenaam geregeld. **CENTRAAL STORINGSNUMMER 0519-22850**

Datum: 23-9-24 Werkbonnr.:
Monteur: [Redacted] / [Redacted]
Installatie: ✓ RENEKA QUANTA PRO 90
Omschrijving melding/storing:

Omschrijving Werkzaamheden: SERO. SET B VERVAANGEN
C.V. stookt door inregelings/inloga gegevens G.B.S. NIET BEKEND
Datum: Werkbonnr.: 15 DOORGEGEVEN AAN
Monteur: [Redacted]
Installatie: [Redacted]
Omschrijving melding/storing:

3. Wordt het juist gebruikt?

(Ver)koeling

3. Wordt het juist gebruikt?

Energieverbruik

➔ 3. Wordt het juist gebruikt?

Handreiking
Optimaal Ventileren
in de klas met de CO₂-meter

Handreiking
Binnenklimaat Kindcentra
december 2021

Handreiking
Optimaal Ventileren
op Scholen
Versie februari 2022

PO RAAD VO RAAD RuimteOK

1B. ORGANISATIE - Zorg dat de bestaande voorzieningen goed gebruikt worden			
Advies (kruis = ja)	Nr.	Maatregel	Type
☐	1.B.01	Geef (herhaaldelijk) duidelijke gebruiksinstructies aan (nieuw) personeel	Instructie
☐	1.B.02	Hang instructiekaarten in de ruimtes op	Instructie
☐	1.B.03	Geef voorlichtings- en bewustwordingscampagnes	Instructie
☐	1.B.04	Stem de CO ₂ -signaalwaarden van de meters af op het gekozen ambitieniveau (spoor 2)	Gebruik
☐	1.B.05	Pas (zomernacht)ventilatie toe voor warmteafvoer	Gebruik
☐	1.B.06	Voorkom een hoge interne warmtelast door apparatuur	Gebruik
☐	1.B.07	Zorg voor tijdige bediening van de zonwering	Gebruik
☐	1.B.08	Zorg voor tijdige bediening van de ventilatie, en op een passende stand	Gebruik
☐	1.B.09	Ventileer van boven naar beneden	Gebruik

➔ 4. Optimaliseer werking bestaand systeem

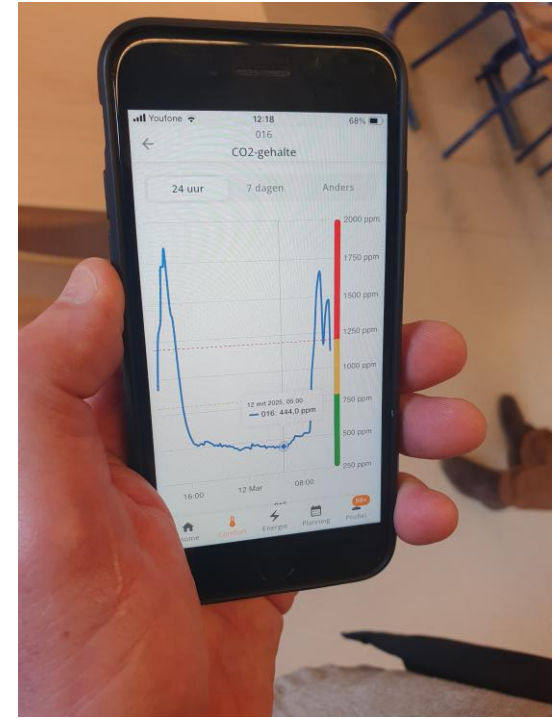
Bouwkundig

Installatietechnisch

Gedrag

➔ 4. Optimaliseer werking bestaand systeem

1C. KLEINE AANPASSINGEN - Optimaliseer de bestaande voorzieningen			
Advies (kruis = ja)	Nr.	Maatregel	Type
☐	1.C.01	Zorg dat de ramen traploos open kunnen	Bouwkundig
☐	1.C.02	Isoleer leidingen en appendages in technische en niet-verwarmde ruimtes	Bouwkundig
☐	1.C.03	Plaats isolerende raam- en radiatorfolie	Bouwkundig
☐	1.C.04	Breng zijschotten, zijflappen of omkasting aan rond te openen ramen	Bouwkundig
☐	1.C.05	Verplaats vensterbanken boven radiatoren/ maak roosters in de vensterbanken	Bouwkundig
☐	1.C.06	Dicht naden en kieren rond deuren, kozijnen en constructieve aansluitingen	Bouwkundig
☐	1.C.07	Vervang de radiatorkranen voor thermostaatkranen	Installatie
☐	1.C.08	Ontlucht de radiatoren op tijd	Installatie
☐	1.C.09	Regel de cv-installatie waterzijdig in	Installatie

Relevante kennisitems

Eisen & richtlijnen

- [Bbl](#)
- Hygiënerichtlijn RIVM/GGD: [KO](#) en [PO](#)
- Arbocatalogus: [KO](#) / [PO](#) / [VO](#)
- [Verantwoordelijkheid en bekostiging van ventilatie](#)
- Kwaliteitskader [KO](#) / [Onderwijs](#)
- [PvE Frisse Scholen](#)
- [Proceshandleiding: Frisse Scholentoets \(kwaliteitsborging\)](#)

Onderhoud/schoonmaak/ingrepen

- [Onderhoudsbestek](#)
- [Werkprogramma schoonmaak scholen](#)
- [App 'schone lucht kinderopvang en school'](#)
- [Handreiking: Binnenklimaat Kindcentra](#)
- [Handreiking: Duurzaam Meerjaren Gebouwenbeheer](#)
- [Vier adviezen Ruimte-OK voor prestatieborging](#)
- [Lijst van leveranciers aanschaf CO2-meters](#)
- [Praktijkvoorbeelden](#)

V&G-beleid / /instructiebladen

- [Veiligheid en gezondheid KO](#)
- [Veiligheid en gezondheid onderwijs](#)
- [Handreiking: Optimaal Ventileren op scholen](#)
- [Handreiking: Luchtreinigers](#)
- [Handreiking CO2-meters met instructiekaarten](#)
- [Hitteprotocol checklist KO en checklist van BOinK](#)
- [Voorbeeld hitteprotocol onderwijs en kinderopvang](#)
- [Oorzaken en oplossing warme gebouwen](#)
- [Groene agenda kinderopvang](#)
- [Atlas Leefomgeving](#)
- [Luchtmeetnet](#)

➔ Expert op locatie

NAAR EEN DUURZAAM EN GEZOND BINNENKLIMAAT

Wil je gericht aan de slag met de verbetering van het binnenklimaat en stappen kunnen zetten met betrekking tot energiebesparing en duurzame...

19 maart 2025

VERNIEUWDE REKENTOOL GEEFT NU NOG BETER INZICHT IN ENERGIEVERBRUIK

Vernieuwde rekentool geeft nu nog beter inzicht in energieverbruik Direct inzicht in het energieverbruik van jouw gebouwen? Vanaf nu is de vernieuwde...

03 april 2025

- [Naar een duurzaam en gezond binnenklimaat | Ruimte-OK](#)

Doel locatiebezoek

Geven van tips en praktische handvaten om te komen tot een verbetering van:

- Ventilatie
- Temperatuurbeheersing
- Energiebesparing.

Vragen?

Bouwen aan de wereld van morgen

Mochten jullie na afloop nog vragen hebben, neem contact met ons op!

Romy Schneider | Sectorexpert | M: 06 – 52 11 76 04 | romy.schneider@ruimte-ok.nl

Jelle Boonstra | Sectorexpert | M: 06 – 83182687 | jelle.boonstra@ruimte-ok.nl

Bedankt voor uw aandacht

Het team van Ruimte-OK en Waarborgfonds & Kenniscentrum Kinderopvang staat voor je klaar.

Schrijf u in voor onze nieuwsbrief en volg ons via